

Д-19



СМІЛИВА

Радим

ДІВЧИНА.

КАЗКА.

З малюнками.

Написав БОРИС ГРІНЧЕНКО.



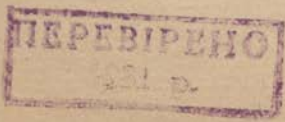
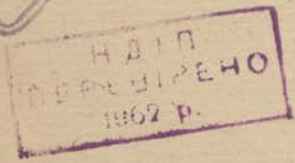
Д-1у
Г-85

СМІЛИВА ДІВЧИНА.

КАЗКА.

Написав БОРИС ГРІНЧЕНКО.


З малюнком.



4
12

У КИЇВІ, 1914.

Друкарня В. П. Бондаренка та П. Ф. Гніздовського.



СМІЛИВА ДІВЧИНА.

І.

Жив на селі заможний чоловік—
Давно-давно—як ще у нашім краї
Були князі та пишні королі.
Був удівець дідусь той, одинокий,
Сумуючи він віку доживав,
А щастя мав—одну дочку Орісю.
Вона йому мов сонечко ясне
Останні дні освічувала любо:
І пишною красою процвіла,
І вдачею ласкавою своєю
Йому вона утіхою була.
Багато вже до неї залицялось
В тому селі хороших парубків
І старостів до неї присилало,
Та рушників не подала вона:
Ті парубки здавались їй такими
Звичайними, буденними, усі
Вони були такі їй нецікаві—
Ні розуму, а ні краси у їх,

Ні смілого завзяття вогняного...
 Ні, не таким вона собі того
 В час тихих мрій самотна уявляла,
 Кому б вона, радівши, подала
 На весь свій вік свою дівочу руку,
 Щоб поруч з їм усе життя пройти
 І радісно та щиро вік прожити!
 Ясний, ясний!.. могутний... молодий...
 Над усіма він високо... А очі,
 Мов дві зорі,—на неї так зорять,
 І пишною красою він сияє...
 Такого їй не стрінути повік!
 Ні, вже вона зостанеться у батька,
 Бо любить так Орися татуса,
 Що й здумати з їм розлучитись важко!

II.

Та робиться не так, як хочем ми,
 А саме так, як таємнича доля
 Ізробить нам.

Се сталася війна,
 Бо вороги напали на країну.
 Прийшли вони—і села занялись,
 Кров полилась, зросивши ситу землю;
 Над трупами закрюкав чорний крюк,
 І степовий орел із лоба очі
 Не одному мерцю повисмикав,
 І не одна тоді бездольна мати,
 Ридаючи, війну ту прокляла,
 А все вона тяглась і не кінчалась.

То брали перш до війська парубків,
А далі вже підстарших стали брати,
Чоловіків жонатих: покидавши
Свою сем'ю—дружину та дітей—
Ішли вони свій край обороняти
І на степах лягли від ворогів...
Війна тяглась, війна ще не кінчалась.
Тоді прийшла вже черга на старих:
„Ідіте й ви, а то весь край загинув,
Нас закують в невільницький заков!“
Ідуть старі. Вже дід—Орисин батько,
Але й йому припала черга йти.
І, плачучи, Орися промовляє:
„Ой, таточку! ви ж немоцні, старі,—
Минулося вже ваше воювання,
І ворог вас, безсилового, уб'є!
Ся голова, без міри дорога,
На іграшку орлові на степу
Зостанеться. Не можна так, несила!
Не мусите ви на війну йти!“
А батько їй на те відповідає:
—„Повинен я, бо гине весь народ.“
Ізнов тоді йому Орися каже:
„Коли вже так, то я за вас піду.
Не думайте, що я така безсила:
І сила є, і я не боязька!
От справте ви вояцькеє убрання
Мені усе і зброю та коня
Купіть мені,—побачите, якого
Із себе я зроблю вам вояка!
І не пізна ніхто, що я Орися!“

Почувши те, то батько аж злякався;
 — „Та схаменись! Хай Бог того боронить!
 Оце лихе надумала й страшне!
 Де ж видано, щоб дівчина до війська
 Коли ішла? Не хочу я того!“—
 Як почала ж Оріся умовляти:
 „Ой, таточку, ріднесенький, пустіть!
 Ви будете собі живенькі дома,
 І я до вас скоресенько вернусь,
 Як ворогів проженемо! Пустіть-бо!“
 Як почала старенького благать,—
 Заплакав він та й згодився, бідаха!..
 Вояцькеє убрання справив їй,
 Віддав свою, в боях добуту, зброю,
 Підперезав... сам спорядив її...
 Благословив тремтячою рукою,
 Ридаючи... Сам вивів їй коня,
 Посадовив... ще раз припав до неї...
 Зірвавсь кінь, ударив копитом,—
 Полинула Оріся... вже далеко...
 Зникає вже... Не видно вже її...
 І він упав, неначе дуб підтятий...

III.

От приїздить Оріся і до війська
 Та й промовля:— „За батька я прийшов,
 Прийміть мене!“—То й прийняли Орісю.
 І почалось їй військове життя.
 Зустрілися вони із ворогами—
 І лютий бій—зітнулися на смерть!

Вже вирвались з тугого лука стріли
І свиснули в повітрі—стільки їх,
Що сонечко мов хмара потьмарила;
Впиваються у тіло воякам,
А гострий спис ламає теляги
І пробива вояцькі дужі груди;
Бряжчать мечі по шоломах сталевих,
Лютуючи счепилися бойці
І падають!.. Проклін, благання, стогін
І лютий крик, і людська кров, і смерть.
В тій бойовій кипучій завірюсі
І бідная Оріся молода
Борониться і б'ється скільки сили.
І смілий дух прокинувся у їй:
Не страшно їй тих стріл, списів ворожих,
Не дивиться назад, а наперед,
Поперед всіх конем у бої грає.
Коли це враз сунули вороги.
Хитнулися, не встояли тут наші
І кинулись навтіки. Все біжить,
Пропало все! Загинув край і воля.
Оглянеться Оріся—Боже мій!
Вона сама, а всі назад тікають.
Тоді вона, сама не знаючи як,
До втікачів наляканих гукнула:
„А сором вам! довічний сором всім!
Ви ж присяглись умерти,—не податись!..“
І кинулась ізнов на ворогів.
А ті слова до ближчих долинули
І переміг їм сором нищий страх:
Враз кинулись назад вони до бою,

За їми й ті, що далі утекли,—
 І знов борня за волю до загину!
 Гей, подались вже вороги назад,
 І наші їх женуть, мов ту отару—
 Утікачі звитяжцями стають.
 Подужали!.. Радіючи вертають
 З баталії. Гукаючи, ведуть
 До короля Орися. Привели:
 „Оцей юнак спинив утікачів.
 Як би не він, то лихо б нині сталось“.
 Радіючи, їй дякує король,
 Настановля отаманом і хвалить:
 „От, так юна́к! Як би я мав дочку,
 То б дав її за юнака́ такого“.
 Так промовля до дівчини король,
 А молодий та гожий короленко,
 Почувши те, та й погляда собі:
 Де той юна́к, що вартий королівни?
 Аж дивиться—конем Орися грає—
 Така ставна́ та молода, та гожа,
 Як квіточка у пишному саду,
 А очі ті—немов би ясні зорі,
 Їх сяєво аж в душу досяга́.
 „Ой, Боже мій!—подумав короленко,
 „Дівочії у його очі й стан.
 Це не юна́к,—того не може бути,
 Бо погляд цей—торкає серце він...“

IV.

І журиться, нудьгує короленко:
 Усе йому ті очі і той стан

Ввижаються,—не вірить, що Орися
Не дівчина. Став на́зирці ходить
За нею він,—нічого не помітив:
Все робить так, як інші юнаки.
Він сам себе вмовля, що помилився,
Що мусить він покинуть ці думки,
Та розуму не слухається серце:
Ні вдень нема спокою, ні вночі,
Все перед їм ті зорі-очі сяють.
А тут уже кінчається й війна,
Вже ворогів побили і прогнали;
Запанував у краї упокій,
І військо все розходиться додому,
І дівчина Орися теж іде.
Засумував ще дужче короленко
І став її розпитувати він:
„Скажи мені по щирости, по правді:
Ти не юнак? ти дівчина? скажи!“
Поглянула вона на короленка—
Ой пишний він та гарний, Боже мій!
Забилося чомусь у неї серце,
Схотілося сказати все йому,
Схотілося йому стиснути руку,
Схилитися до його... Та вона
Згадала враз, що є він короленко,
А що вона?—мужицькая дочка!
І, очі вниз спустивши, відказала:
„Не дівчина я, князю, а юнак“
І геть пішла, щоб утекти від його.
Це вечір був, а вдосвіта вона
Ранесенько устала, одіталас

Свого коня й додому подалась,
 І думала, що він її не бачив.
 Тим часом він її все пильнував:
 Поїхала—і він конем за нею,
 І наздогнав над річкою її.
 „Стривай! стривай!“ — гукає він, — „в
 останне

Скажи мені: ти дівчина, чи ні?“
 Вона ж на те неначе засміялась
 І крикнула: „Не знаю! Попитай
 В однім селі мужицькую дочку,
 Мужицькую дочку, мене, Орисю!“
 Сказала те і вдарила коня,
 І кинулась з конем у хвилі в річку,
 І попливла, на березі його
 Покинувши. І думав короленко:
 „Стривай же ти! ще будеш ти моя!“
 Не простий був той пишний короленко,
 А дещо знав. Такую силу мав,
 Що міг вітри і бурі припиняти
 І розумів і пташечку малу,
 І дикого звірюку лісового—
 Він їм усім веліти міг як знав.
 І мав двох слуг предивних короленко:
 Два голуби—не прості, чарівні:
 По людському уміли розмовляти,
 Зробитися людиною могли
 І птицею, і дивну силу мали,
 І слухались володаря свого:
 Що їм звелить, те все вони і зроблють.
 Вернувся він додому та й до їх:

„Летіте ви за дівчиною тою,
 Що юнаком у військові була,
 І принесіть її сюди до мене!“
 Послухались, знялися голуби
 І назірцем за дівчиною швидко
 Полинули. А короленко жде.

V.

А дівчина тим часом поспішались
 До рідного села. І не малу
 Доводилось дорогу їй верстати:
 У землю ту, мов величезний клин,
 Вганялося далеко синє море.
 То дівчина, щоб обминуть його,
 Великий гак зробить була повинна.
 В дорозі днів чимало перейшло,
 Турбот і бід чимало їй зустрілось,
 І от уже Орися віддалік
 Забачила зелене верховіття
 Тих рідних верб, що над її селом
 Схилялися, киваючи ласкаво
 До тихих вод і до біленьких хат.
 Забилося у дівчини серденько,
 Вона жене слухняного коня,
 Полинула... Селом перебігає...
 Ось рідний двір... Сивесенький дідусь
 В дворі стоїть... З коня Орися впала
 І кинулась вона до дідуся:
 „Мій таточку!.. лебедіку!.. єдиний!..
 Чи ви живі?.. Зжурилась я уся

За вами там... Так довго, довго тата
Не бачила!.. Ой дайте ж подивлюсь
На оченьки ясненькі дорогії,
І рученьки старенькії свої
Поцілувать ви дайте і припасти
Вам до колін!..—І плаче, і сміється
Сама вона, а батько з нею теж:
—„Ой донечко! Життя своє за мене
Ходила ти у бої віддавать,—
Яка б дочка могла таке зробити?“
І він не зна, де посадить її,
Чим трактувать дитину дорогую.
Насходились сусіди, родаки,
Вітаються, розпитують Орисю
Про ту війну,—вона оповіда...
Посиділи і розійшлися гости,
Зосталися дочка та батько вдвох
І довго ще між себе розмовляли...
Тим часом ніч погожая прийшла,
Вкриваючи спокоєм тиху землю,
Сном віючи на втомлених людей.
У хаті ліг старенький батько спати,
А дівчина пішла собі в садок,
Під вишнею вона прослала килим
Та і лягла. І квіти запашні
Схилялися, радіючи, до неї,
І звисока з небес ясні зірки
Всміхалися, немов її вітали
У рідному садку... І любо їй;
І радісно на серці у Орисі...
І тільки так... в душі немов якась



Далекая озвалася музика:
Згадався їй той короленко враз...
На мить його чудово-гарний образ
З'явивсь і зник... І сон її обняв.

VI.

А голуби тим часом все летіли:
 Де їхала Орися, то й вони
 За нею в слід. Тепер же в тім садочку
 Сховалися на дубі у гіллі.
 Побачивши, що сон повив Орисю,
 Тихесенько прилинули вони,
 За килимок удвох тоді взялися
 Та й понесли. Орися ж так тоді,
 Втомившись, заснула, що й не чує...
 А голуби під небо аж знялись
 І швидко так несуть її, несуть,
 А несучи, воркуючи співають:

„Жила-була в діда

Дочка Орисенька.

Бурку-ку!

Злинуло до неї

Два голубоньки.

Бурку-ку!

Взяли її з килимом,

Бурку-ку!

Несуть її через море

Бурку-ку!

Та й до короленка.

Бурку-ку!“

І справді вже несуть і через море.

А дівчина усе, бідненька, спить,

Витаючи у снах своїх барвистих.

Прокинулась вона уже тоді,
 Як голуби знесли насеред моря.
 Прокинулась, поглянула вона—
 Вже ні садка, ні вишні, а ні квітів.
 Вона сама... Простір безмежний скрізь:
 Там високо блакитно-темне небо
 Знімається у зорях осяйних,
 А унизу воркує-плеще море,
 І голуби воркують, летючи:
 „Несуть її через море
 Бурку-ку!
 Та й до короленка.
 Бурку-ку!“

І бідная Орися зрозуміла,
 Де й що вона. Зняла тоді з руки
 Та й кинула униз у море перстінь,
 Промовивши: „Лежи довіку там!
 Ти силою своєю, короленку,
 Великою береш мене, та знай:
 Не силою—любов'ю серце людське
 Скоряється. Покривдив ти мене,—
 За те тоді до тебе я озвуся,
 Як перстінь цей побачу я ізнов!“
 Отак вона тоді запряглася.

VII.

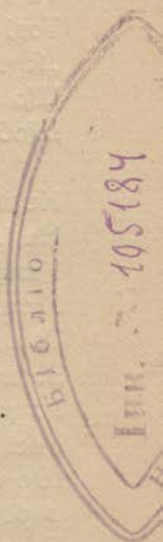
А голуби несли її, несли
 Та й принесли таки до короленка.
 Радіє він, вітає, розважа,—
 Вона мовчить, ні слова не промовить.

Благає він, зажурений, її
Озватися, сказати, що їй сталося,
Благає так, що серце їй дойма:
Вона ж його таки любила дуже!
Але її він тяжко уразив:
Вона мовчить, ні слова не промовить.
Покликали славетних лікарів.
Дивились ті, хитали головами
І мовили премудро та розумно,
Хоча сами не тямили нічого,
І врешті так сказали, що вона
Це зо страху навіки оніміла.
Засумував князенко молодий,
А все ж не міг розстатися із нею—
І одруживсь, і жити з нею став,
І, хоч німу,—кохав її без міри.
Вона ж була покірна та сумна:
Здавалося,—ніщо її не зможе
Ні звеселить, а ні привабить там:
Ні пишність та у злоті й самоцвітах,
Що скрізь її стріває, огорта,
Де ні ступне в палаці осяйному;
Ні втіхи всі розкішного життя
Безжурного, що їй тут до послуги;
А ні уся величність королівська,
Владарська—могутна та грізна;
Ні навіть те, що над усе дорожче
Їй все ж було: воно, кохання те,
Що із очей в ясного короленка,
З його річей ласково-чарівних,
Благаючи, до неї промовляло!

Вона була покірна та сумна.
 Пишаючи красою неземною,
 Поміж людей ходила мовчазна.
 Здавалося,—то не людина ходить,
 А мрія то прекрасна та ясна
 З'явилася і тихо пролітає,
 І на людей, мов зіронька, сияє.

VIII.

Так рік минув. І одного разу
 У морі тім ловив рибалка рибу
 І уловив великую таку,
 Що думає:—„От понесу продати
 До короля у двір,—а певно там
 Дадуть мені за неї добру плату“.
 Поніс, продав. І кухарь готував
 Великую ту рибу до обіду.
 Як росчинив,—аж перстінь там у їй.
 „От“,—думає,—„це іграшка дочці!“
 Узяв його, обмив та й заховав.
 Прийшов обід. Подав він тую рибу.
 Уздрів її та й промовля король:
 „Оце дак так! Давно такої риби
 Не бачив я!“ А кухарь тут на те:
 —„Ще й з перстінем! Бо в череві у неї
 Я оцього перстеника знайшов.“
 Та й показав він перстінь той блискучий.
 „Ой лишечко! Це ж він! Це ж перстінь мій!“
 Покрикнула Орися і вхопила
 У кухаря той перстінь з рук вона:



„Це ж перстінь мій ця риба проглинула!“
 Сказала ще та й змовкла. Всіх вона
 Вразила так, озвавшись, що спершу
 Ніхто не знав що їй сказати на те;
 А далі всі—ой Господи!—зраділи...
 Як почали розпитувать її
 Та цілувать, та пестувать Орисю!..
 Тоді вже все сказала їм вона:
 „Я через те заприсяглась мовчати,
 Що так робить негоже це і гріх,
 Щоб гвалтом брать, без згоди, жінку,
 наче

Не люди ми, а іграшки здались!
 Не іграшка, а я така ж людина
 І шани я достойна, як і ти,
 Коханий мій і сужений єдиний!..
 Та вже тепер минулося усе!
 За вчинок цей тепер уже прощаю
 І з вами жить як рідна буду я“...
 І всі тоді такі зробились раді,
 Що сам король підданцям дарував
 Із радощів старі якісь податки,
 Недоплатки за давнії літа;
 А що вже той щасливий короленко,
 То він не знав—де він тоді і був:
 Чи на землі, чи за життя у раї...
 А що були щасливі вже усі,
 То привезли й Орисиного батька
 І жити всі укупі почали.

Нехай живуть! Нехай їм щастя сяє,
Нехай і нас воно не обмина
І, сонечком сияючи по світу,
Висушує з заплаканих очей
Бездольному його пекучі сльози
І сяє всім—великим і малим!

1898.

